

Poř. č. 7/2002

Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k povinnosti státního zástupce vyhovět výzvě předsedy senátu k provedení jednotlivého důkazu a v dalších obdobných případech

I. Státní zástupce nemůže vyhovět výzvě předsedy senátu, pokud mu s odkazem na § 203 odst. 1 věta druhá trestního řádu ve spojení s § 180 odst. 3 trestního řádu uložil:

- provedení obecně všech důkazů podporujících obžalobu,
- provedení i jednotlivého důkazu ve vztahu ke skutečností svědčícím ve prospěch obžalovaného,
- zajištění přítomnosti osoby u hlavního líčení,
- vykonávat pravomoc v řízení před soudem ve vztahu k policejnímu orgánu, kterého současně požádal podle § 183 odst. 1 trestního řádu o provedení důkazu (např. rekonstrukce nebo vyšetřovacího pokusu), pokud věc byla vrácena odvolacím soudem soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí (§ 259 odst. 1 trestního řádu),
- opatření nebo provedení i jednotlivého důkazu, aniž by soud nařídil předběžné projednání podané obžaloby (§ 186 trestního řádu), přitom se domáhá provedení dalších důkazů k objasnění věci,
- provádět protokolaci úkonů byť i provedených státním zástupcem.

Státní zástupci iniciativně navrhuji v obžalobách podávaných po dni nabytí účinnosti novely trestního řádu č. 265/2001 Sb., že provedou důkazy, zejména výsledkem svědků, znalců, popř. i v jiných případech, ovšem zásadně jen za podmínky, že jde o důkazy ve prospěch obžaloby (nikoli ve prospěch obžalovaného).

Soud má státnímu zástupci ukládat pouze provedení jednotlivých důkazů (konkrétně označených, nikoli daných na výběr), jež podporují obžalobu (svědčí v její prospěch) především v těch případech, kdy se jedná o důkazy, které nebyly navrženy již v obžalobě a potřeba je provést vznikla v průběhu řízení před soudem. Výjimky se mohou týkat např. případů uvedených v § 211 odst. 3 písm. b) trestního řádu, popř. případů, kdy důkaz byl vyhledán (nikoli však proveden) v přípravném řízení a v řízení před soudem se ukáže potřeba takový důkaz provést.

Pokud v obžalobách podaných před nabytím účinnosti novely č. 265/2001 Sb. státní zástupce navrhoval provedení určitých důkazů, nelze pod tím rozumět, že činil návrhy podle § 215 odst. 2 trestního řádu, protože tehdy

ještě novela trestního řádu č. 265/2001 Sb. nebyla účinná. Je vhodné, aby předtím, než předseda senátu uloží státnímu zástupci provedení jednotlivého důkazu, státní zástupce navrhl postup podle § 215 odst. 2 trestního řádu. Postupem, kdy státnímu zástupci je ukládáno důkaz provést, se mu brání v uplatnění jakékoli iniciativy v tomto směru a zasahuje se tak do působnosti státního zástupce jako orgánu veřejné žaloby.

Státní zástupci budou aktivně a iniciativně navrhopvat provedení důkazů podporujících obžalobu zejména ve věcech, v nichž sami vykonávali dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení trestním.

Vyzval-li předseda senátu státního zástupce, aby provedl jednotlivý důkaz, a to zejména listinný důkaz (§ 112 odst. 2, § 213 odst. 1 trestního řádu), státní zástupce ho požádá o zapůjčení trestního spisu. Tak postupuje zpravidla i tehdy, pokud trestní spis potřebuje k provedení výslechu svědka, znalce nebo jiné osoby. Státní zástupce si vždy opatří podklady nezbytné k tomu, aby mohl provádět výslechy svědků, znalců, popř. dalších osob.

II. Ani v případech, kdy státní zástupce provádí v hlavním líčení důkaz, ať už v případech, kdy o možnost ho provést sám požádal (§ 215 odst. 2 věta první trestního řádu) anebo kdy mu jeho provedení za podmínek § 203 odst. 1 věty druhé trestního řádu ve spojení s § 180 odst. 3 trestního řádu uložil předseda senátu, není oprávněn provádět protokolaci. Byl-li k úkonu přibrán zapisovatel, diktuje mu i v těchto případech protokol předseda senátu (§ 55b odst. 1 věta první trestního řádu); pokud by protokol diktoval státní zástupce (stejně tak jako obviněný nebo obhájce), jde o porušení zákona. Státní zástupce má možnost domáhat se, aby protokol o hlavním líčení odpovídal ustanovení § 55a odst. 2 trestního řádu (§ 55 odst. 1 písm. f) a § 180 odst. 4 trestního řádu).

Nejvyšší státní zastupitelství získalo od krajských státních zastupitelství v Brně, v Plzni, Ústí nad Labem, Městského státního zastupitelství v Praze a okresních státních zastupitelství v Lounech a v Chebu a dalších poznatky o tom, že v řízení před soudem (v hlavním líčení) ukládají předsedové senátů státním zástupcům provádění důkazů čtením obsahu trestního spisu, přičemž jde zpravidla o písemnosti, které byly opatřeny jako listinné důkazy (§ 112 odst. 2 tr. ř.). Objevují se i případy, kdy tyto požadavky adresované státním zástupcům (aby provedli důkaz podporující obžalobu) nejsou dostatečně konkrétní, např. je takto vyžadováno, aby „provedli všechny důkazy ze spisu, které podle mínění státního zástupce podporují obžalobu“. Dále dochází i k tomu, že předsedové senátu se domáhají toho, aby státní zástupci protokolovali obsah úkonu, který takto provedli, případně dokonce aby k soudu předváděli obviněné či svědky nebo zajišťovali přítomnost dalších osob při hlavním líčení.

Vedle toho předsedové senátu požadují např. vykonávat dozor nad rekonstrukcí, kterou samostatně uložili policejnímu orgánu, poté, co byla věc vrácena soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí odvolacím soudem.

Vyskytly se i nikoli jen ojedinělé případy, kdy soudy - aniž by ve věci bylo nařízeno hlavní líčení a proběhlo předběžné projednání obžaloby - ukládají státnímu zástupci opatřit důkaz (např. v jedné konkrétní trestní věci – znalecký posudek z odvětví historie a politologie k tomu, co znamená pozdrav „Sieg Heil“), aniž by soud nařídil předběžné projednání obžaloby (nebo samosoudce využil svých oprávnění podle § 314c odst. 1 tr. ř.).

V některých případech odmítají soudy zapůjčovat státním zástupcům trestní spis a požadují, aby písemné materiály při provádění důkazu četl z konceptu spisu nebo aby si pořídil opisy písemných materiálů z originálů spisů (takto by měly být pořizovány kopie velkého počtu stran spisu).

I.

Z důvodové zprávy k vládnímu návrhu novely trestního řádu č. 265/2001 Sb. vyplývá, že „v ustanovení § 180 odst. 2, 3 je blíže rozvedena obžalovací zásada obecně formulovaná v § 2 odst. 8 a nově formulován charakter činnosti státního zástupce v řízení před soudem tak, aby byly objasněny všechny základní skutečnosti rozhodné z hlediska podané obžaloby. Za tím účelem je mu uloženo, aby z vlastní iniciativy nebo na žádost předsedy senátu opatřoval **další důkazy, které nebyly opatřeny či provedeny v přípravném řízení**, anebo kdykoli později z iniciativy dalších stran nebo soudu.“

Důvodová zpráva není pramenem práva ve formálním smyslu; je však významným zdrojem zejména historického výkladu právní normy.

Při posouzení daného problému (tj. rozsahu oprávnění předsedy senátu uložit státnímu zástupci v hlavním líčení provedení důkazu) je třeba vzít v úvahu i ustanovení § 2 odst. 5 tr. ř. upravující základní zásadu skutkových zjištění, o kterých nejsou důvodné pochybnosti. I když jde o úpravu základní zásady trestního řízení, přesto má závažný interpretační i aplikační význam; slouží jako vodítko pro výklad navazujících ustanovení trestního řádu. Podle tohoto ustanovení orgány činné v trestním řízení postupují v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v tomto zákoně a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí. Doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu. **V přípravném řízení orgány činné v trestním řízení objasňují způsobem uvedeným v tomto zákoně i bez návrhu stran stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede. V řízení před soudem státní zástupce a obviněný mohou na podporu svých stanovisek navrhopvat a provádět důkazy. Státní zástupce je povinen dokazovat vinu obžalovaného.** To nezbavuje soud povinnosti, aby sám doplnil dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí.

Novela č. 265/2001 Sb. usiluje o zvýšení aktivity procesních stran¹ a upravuje odpovídající procesní instituty. Z textu řady ustanovení trestního řádu po této novele (srov. zejména ustanovení uvedená v poznámce pod čarou č. 1 a dále ustanovení § 215 odst. 2 tr. ř.) lze oprávněně dovodit, že smyslem novely není neponechat stranám vůbec možnost provádět důkazy podle svého rozhodnutí a v souladu s vývojem důkazní situace v konkrétní trestní věci. Namísto toho dochází k něčemu, co novela rozhodně nepředpokládala, resp. předpokládat nemohla: Aniž by vůbec státní zástupce mohl učinit příslušný návrh, je vyzván předsedou senátu k tomu, aby

¹ Státního zástupce zjevně nelze v řízení před soudem chápat jen jako procesní stranu. Rozsah jeho oprávnění a zejména povinností v trestním řízení před soudem je širší; státní zástupci mají uloženu povinnost hájit **veřejný zájem** (který nelze redukovat jen na zájem státní). Srov. rovněž § 1 odst. 1 zákona o státním zastupitelství (ve znění novely č. 14/2002 Sb.) a dále i § 2 odst. 8 větu druhou tr. ř.

Z toho pak plyne zásadní skutečnost: Státní zástupce nemůže usilovat o odsouzení osoby bez zřetele na konkrétní důkazní situaci. Musí však uvést všechny skutečnosti podporující obžalobu (ve smyslu tvrzení svědčících v její prospěch, protože obžaloba v souladu se zněním § 2 odst. 5 věty druhé a třetí, § 157 odst. 1, § 164 odst. 1, § 174 a § 175, § 180 odst. 2, 3 tr. ř. obsahuje i skutečnosti nerozhodné a svědčící ve prospěch obžalovaného). Je dále oprávněn navrhopvat v řízení před soudem i provedení důkazů ve prospěch obhajoby, pokud jsou mu známy.

„prováděl všechny důkazy podporující obžalobu“ nebo je mu ukládáno provedení důkazů, které podle názoru soudu v trestním spise chybějí, ač měly být opatřeny.

Předsedové senátů se při svém postupu, pokud ukládají státnímu zástupci provedení důkazu v hlavním líčení, zpravidla odvolávají na ustanovení § 203 odst. 1 věty druhé tr. ř. Citované ustanovení vychází z toho, že **provedením jednotlivého důkazu nebo úkonu může pověřit člena senátu, anebo může jeho provedení uložit státnímu zástupci za podmínek § 180 odst. 3 tr. ř.**

Ustanovení, na něž odkazuje § 203 odst. 1 věta druhá tr. ř. zní: „Při dokazování v hlavním líčení a ve veřejném zasedání státní zástupce **navrhuje** provedení důkazů, které **nebyly navrženy již v obžalobě a potřeba je provést vznikla v průběhu řízení před soudem; zpravidla provádí se souhlasem** nebo na **výzvu** předsedy senátu důkazy (§ 203, § 215 odst. 2), které podporují obžalobu. Obhájce nebo obviněný, který nemá obhájce, má právo ve stejném rozsahu se souhlasem předsedy senátu provádět důkazy (§ 215 odst. 2) ve prospěch obhajoby. Spočívá-li provedení těchto důkazů některou ze stran ve výsledku svědka nebo znalce, provede jeho zákonné poučení před započítáním výsledku předseda senátu nebo jiný pověřený člen senátu.

Posuzované otázky se týká zejména věta první tohoto ustanovení. Z ní pak plyne, že státní zástupce při dokazování v hlavním líčení navrhuje provedení důkazů, které nebyly navrženy již v obžalobě (podle § 177 písm. d) tr. ř. obžaloba státního zástupce musí kromě jiných náležitostí obsahovat i **seznam důkazů, jejichž provedení se v hlavním líčení navrhuje**), a **potřeba je provést** vznikla až v průběhu řízení před soudem. Následuje věta za středníkem (použití středníku znamená, že jde o součást této věty, protože jinak by zákonodárce použil samostatné věty, pokud by příslušnou úpravu nevětil přímo do samostatného odstavce – větu za středníkem je třeba z hlediska jejího obsahu chápat jako součást textu, který je uveden ve větě před středníkem); tato věta uvádí, že státní zástupce provádí **zpravidla** se souhlasem nebo na výzvu předsedy senátu (§ 203, § 215 odst. 2 tr. ř.) **důkazy, které podporují obžalobu.**

Z této úpravy plynou následující závěry:

Použití slova „zpravidla“ znamená nikoli to, že by státní zástupce mohl za zde uvedených podmínek provádět i jiné důkazy nežli ty, jež podporují obžalobu – dává se tím pouze najevo, že státní zástupce takto postupuje se souhlasem nebo na výzvu předsedy senátu, je tím vyjádřeno to, že státní zástupce by měl být **aktivní a iniciativní**, počínat si v souladu se zásadou uvedenou v § 2 odst. 5 větě čtvrté a páté.

Odkaz na ustanovení v závorce se vztahuje jednak k případům, kdy státní zástupce provádí důkazy **se souhlasem** (§ 215 odst. 2 tr. ř.), jednak k případům, kdy koná na základě **výzvy** (§ 203) předsedy senátu.

Možnost, aby předseda senátu uložil státnímu zástupci provedení důkazu, se vztahuje jen na **důkazy, které podporují obžalobu**. Pokud by předseda senátu takto postupoval u jiných důkazů, šlo by o porušení zákona, protože by tím byla zpochybněna zásada upravená v § 2 odst. 5 tr. ř., zásada obžalovací (§ 2 odst. 8 tr. ř.) a byla by zpochybněna i rovnost zbraní (princip rovnosti a „fair procesu“ podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o lidských právech a základních svobodách – srov. i čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod).²

² Pokud by státnímu zástupci bylo svěřeno oprávnění nebo (v případě, že jde o důkazy po podání obžaloby dodatečně navržené nebo opatřené) dokonce **stanovena povinnost** provádět i důkazy, které svědčí ve prospěch obhajoby, bylo by tím zkráceno právo obviněného na obhajobu, protože způsob, jímž je důkaz prováděn, ovlivňuje i výsledek této činnosti; zde by se mohl projevit ve

Tento závěr platí i ohledně důkazů, u nichž nelze dopředu učinit jednoznačné a jasné stanovisko, zda se jedná o důkazy podporující obžalobu, anebo o důkazy ve prospěch obhajoby. Rozhodující je přitom celý obsah příslušného důkazu, resp. důkazního prostředku.

Oprávnění předsedy senátu vyzvat státního zástupce postupem podle § 203 věty druhé tr. ř. se týká zejména **důkazů, které nebyly navrženy již v obžalobě a potřeba jejich provedení vznikla (až) v průběhu řízení před soudem.** Větu za středníkem v ustanovení § 180 odst. 3 větě první tr. ř. je na místě posuzovat v bezprostřední souvislosti s částí této věty před středníkem (další věty se již týkají obhajoby, resp. zákonného poučení před výslechem, které provádí předseda senátu, jde-li o výslech svědka nebo znalce; v případě výslechu obviněného je použití těchto ustanovení prakticky **vyloučeno**).

Pod pojem „**důkaz, který nebyl navržen již v obžalobě a potřeba jehož provedení vznikla v průběhu řízení před soudem**“ lze zahrnout všechny důkazy (důkazní prostředky), které státní zástupce nezahrnul do podané obžaloby (srov. již citované ustanovení § 177 písm. d) tr. ř.) a nenavrl jejich provedení před soudem.

V této souvislosti je nutno vzít v úvahu, že z již citovaného § 2 odst. 5 tr. ř. plyne to, že **v přípravném řízení orgány činné v trestním řízení objasňují způsobem uvedeným v tomto zákoně i bez návrhu stran stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede.** Ve stadiu projednání trestní věci v řízení před soudem již není státní zástupce „dominus litis“ a je v mezích toho, co bylo zmíněno v poznámce pod čarou č. 1 pouze stranou (§ 12 odst. 6 tr. ř.). Zatímco v přípravném řízení jsou objasňovány všechny rozhodné okolnosti uvedené v § 2 odst. 5, § 89 odst. 1 tr. ř. a dalších ustanoveních, bez zřetele, zda svědčí ve prospěch nebo v neprospěch obviněného, v řízení před soudem přechází povinnost konat trestní řízení na **soud, u kterého byla podána obžaloba** (§ 180 odst. 1, § 181 odst. 2 tr. ř.). Rozsah práv a povinností státního zástupce v tomto stadiu řízení (a jmenovitě v hlavním líčení) provádět důkazy a jejich provedení navrhopvat plyne zejména z ustanovení § 2 odst. 5 a dále § 180 odst. 2, 3, § 215 odst. 2 tr. ř.

Pokud by státní zástupce měl provádět na výzvu předsedy senátu zcela **obecně** důkazy, které již byly provedeny (např. jako neodkladné nebo neopakovatelné úkony nebo výslechy osob uvedených v § 158 odst. 8 a § 164 odst. 1 tr. ř.) v přípravném řízení, šlo by o závažný zásah do principu spravedlivého procesu a rovnosti stran v řízení před soudem. Soud by tímto způsobem přenášel na státního zástupce část svých povinností (a také část své odpovědnosti za spravedlivý proces a za jeho spravedlivý výsledek), které má výlučně soud (srov. již zmiňovaná ustanovení § 180 odst. 1 a § 181 odst. 2 tr. ř.). Problém lze totiž spatřovat i v tom, že obdobnou výzvu nemůže soud (předseda senátu) adresovat též straně obhajoby (ohledně důkazů, které byly opatřeny nebo provedeny již v přípravném řízení a zcela jednoznačně svědčí ve prospěch obžalovaného).³ Pokud vezmeme v úvahu, že

výsledném jeho hodnocení. Při provedení důkazu, jenž podle své původní povahy měl svědčit ve prospěch obhajoby, by se mohl při tomto postupu stát důkaz z hlediska výsledku (prokázání určitých skutečností ve prospěch obhajoby) buď indiferentním, tzn. že by **ve prospěch obhajoby** prakticky **jen s ohledem na způsob vedení výslechu** nakonec ani nevyzněl, nebo by naopak mohl být jako důkaz obhajoby ze stejného důvodu zcela zpochybněn. To by ovšem bylo v rozporu s principem „rovnosti zbraní“. Proto musí soud dbát v průběhu dokazování na to, aby strany prováděly zásadně jen ty důkazy, u nichž lze na základě dostupných informací soudit, že budou podporovat jejich tvrzení.

³ To platí i přesto, že lze oprávněně namítnout, že straně obhajoby nelze ukládat žádné povinnosti (obviněný má pouze právo se hájit, nikoli povinnost). Citovaná ustanovení však nelze vykládat v poněkud deformované podobě v konečném výsledku tak, že **soud prostřednictvím uložení**

státnímu zástupci jsou v českém trestním řízení jako kontinentálním typu procesu (s některými prvky vlastními adversárnímu – nikoli kontradiktornímu procesu – tímto typem procesu české trestní řízení nepochybně je, není však adversárním typem procesu) uloženy určité povinnosti, které nejsou zároveň uloženy i obviněnému nebo obhájci, musí jít vždy o výjimky, které přispívají dosažení účelu trestního řízení (§ 1 odst. 1 tr. ř.) a nezpochybňují zásady spravedlivého procesu a rovnosti stran. Musí jít tedy o povinnosti, které nesměřují proti obviněnému a jeho právu na obhajobu v tom směru, že by činily jeho postavení neodůvodněně méně příznivé. Tak tomu nepochybně bude, pokud předseda senátu bude mít možnost uložit státnímu zástupci provést důkazy, které již byly provedeny v přípravném řízení, které mohou svědčit jak na podporu obžaloby, tak i ve prospěch obviněného.⁴

Z těchto zcela zásadních důvodů by proto státního zástupce měl podle § 203 odst. 1 věty druhé tr. ř. předseda senátu vyzývat, aby prováděl důkazy, které podle jeho stanoviska podporují obžalobu jen ohledně jednotlivého důkazu (pod tímto pojmem se rozhodně nerozumí souhrn veškerého dokazování v dané věci; takový výklad by byl nepřipustně extenzivní). Je nepřijatelné, aby předseda senátu jen obecně vymezil takové důkazy a ponechal na uvážení státního zástupce, které důkazy vlastně provede. Takový postup by současně vyvolával četné praktické problémy týkající se toho, že by některé důkazy byly prováděny opakovaně (poprvé v určité části státním zástupcem, který by si po obecně formulované výzvě předsedy senátu samozřejmě zvolil jen ty důkazy, které podle jeho názoru podporují obžalobu; podruhé obhajobou, která by se zaměřovala naopak na důkazy svědčící ve prospěch obžalovaného, a nakonec předsedou senátu, který by musel provést to, co neprovedla žádná ze stran).

Z výše uvedené zásady jsou přípustné určité výjimky. Ty by se např. mohly týkat důkazů, které v přípravném řízení provedeny nebyly⁵ a byly v tomto stadiu řízení toliko **vyhledány** (nacházejí se v příslušném spisu v podobě nikoli důkazu, ale např. pouze úředního záznamu o podaném vysvětlení podle § 158 odst. 3 písm. a), odst. 5 tr. ř.). Dále by se mohly týkat i případů uvedených v § 211 odst. 3 písm. b) tr. ř., kde je plně na státním zástupci, aby v řízení před soudem prokázal svá tvrzení vztahující se k důvodům, pro které lze číst protokoly o výslechu svědků k důkazu.

Dále je nepřijatelné, aby předseda senátu takovou výzvu učinil i ohledně jednotlivého důkazu, který nepodporuje obžalobu a naopak svědčí ve prospěch obviněného.⁶

státnímu zástupci povinnosti dokazovat fakticky všechny rozhodné skutečnosti dosáhne objasnění věci v rozsahu uvedeném v § 2 odst. 5 tr. ř.

⁴ Jen na doplnění je třeba poznamenat, že i kdyby takto byla úprava formulována, jednalo by se ve světovém měřítku o zcela unikátní úpravu, která není vlastní ani státům s adversárním typem procesu, kde je ještě ve větším měřítku přenášeno dokazování na strany, ale soud zpravidla nedisponuje žádným oprávněním, aby ukládal povinnosti stranám provést určité důkazy – je stanoveno, že ve výjimečných případech provede soud určité důkazy, zejména ve prospěch obviněného, přičemž v zásadě platí, že státní zástupce má nejen povinnost tvrzení a povinnost důkazní, ale i břemeno důkazní; pokud této povinnosti neučiní zadost, má to za následek zprošťující výrok – česká procesní úprava však nezakotvuje důkazní břemeno státního zástupce).

⁵ Je ovšem nutno odmítnout zjednodušující tezi, podle níž se po novele č. 265/2001 Sb. žádné důkazy v přípravném řízení neprovádějí a provádějí se výlučně v řízení před soudem; v tomto směru srov. např. § 158 odst. 8, § 158a, § 160 odst. 4, § 164 odst. 4, § 165 odst. 2 a 3, § 112, § 113, § 114, § 102, § 104a až § 104e tr. ř. **Ve všech těchto případech se důkazy provádějí i v přípravném řízení.** V této souvislosti je potřeba zdůraznit, že české trestní řízení je i po novele trestního řádu č. 265/2001 Sb. typem kontinentálního (a nikoli adversárního) procesu.

⁶ Státní zástupce hájí v řízení před soudem veřejný zájem. Srov. rovněž § 2 odst. 8 větu druhou tr. ř. a § 4 odst. 1 písm. a) zákona o státním zastupitelství, ve znění zejména zákona č. 14/2002 Sb. Ani

Soud nemůže svým postupem podle citovaných ustanovení obcházet smysl jiných ustanovení trestního řádu. Proto je nelze aplikovat např. tehdy, kdy předseda senátu má povinnost podanou obžalobu přezkoumat a popř. nařídit předběžné projednání obžaloby (§ 185 odst. 1, § 186 a § 188 tr. ř.) anebo samosoudce podanou obžalobu (nebo návrh na potrestání, o němž se však koná zjednodušené řízení před samosoudcem a složitější dokazování zde v úvahu přicházet nebude) přezkoumat a případně podle výsledku tohoto přezkoumání postupovat podle § 314c odst. 1 tr. ř. [podle příslušného pododstavce – a), b) nebo c)].

Soud nemůže proto po podání obžaloby ukládat státnímu zástupci opatření nebo provedení dalších důkazů, jež by měly dále podpořit podanou obžalobu, aniž by využil možnosti postupovat podle ustanovení § 188 odst. 1 písm. e) tr. ř. a za podmínek v tomto ustanovení uvedených věc vrátit státnímu zástupci k došetření (k objasnění základních skutkových okolností, bez kterých není možné v hlavním líčení rozhodnout, a v řízení před soudem by takové došetření bylo v porovnání s možnostmi opatřit takový důkaz v přípravném řízení spojeno s výraznými obtížemi nebo by zřejmě bylo na újmu rychlosti řízení). Soud takto nemůže postupovat již z toho důvodu, že § 203 odst. 1 věty druhé tr. ř. nemůže vůbec na tyto případy pojmově dopadat (srov. systematické zařazení tohoto ustanovení). I kdyby však tuto možnost bylo možno dovodit z obecného ustanovení § 180 odst. 3 tr. ř., takový výklad by byl zjevně nesprávný proto, že samo ustanovení § 188 odst. 1 písm. e) tr. ř., jež v porovnání s dříve platnou úpravou poskytuje soudu do určité míry omezenější možnost vrátit věc státnímu zástupci k došetření, by pak v trestním řádu nemuselo být vůbec obsaženo (a soud by měl mnohem širší možnost „vrátit“ věc do stadia přípravného řízení a dokonce postupem, proti němuž by nemohl státní zástupce brojit řádným oprávněným prostředkem).

Stejně tak soud nemůže využívat svého zákonného oprávnění podle § 183 odst. 1 tr. ř. (vyžádání součinnosti policejního orgánu) a ukládat následně státnímu zástupci, aby „vykonával dozor nad jeho činností“ (když platná úprava takovou působnost státnímu zástupci vůbec nedává – srov. § 174, § 175 tr. ř., a to i s přihlédnutím k § 12 odst. 10 tr. ř., kde je obsažena definice pojmu přípravného řízení). Státní zástupce nemůže vykonávat dozor ve stadiu řízení před soudem, neboť zde platí úprava v § 180 odst. 1 a § 181 odst. 2 tr. ř. a platí, že po podání obžaloby věc plně přechází na soud. Pokud by soud přesto požadoval, aby státní zástupce „dozor“ nad činností policejního orgánu vykonával, znamenalo by to návrat k praxi uplatňované podle úpravy trestního řádu a zákona č. 60/1965 Sb., o prokuratuře, před rokem 1989, kdy prokurátoři vykonávali „dozor i nad zachováváním zákonnosti v řízení soudním“. Nic nebrání tomu, aby předseda senátu požádal policejní orgán o opatření jednotlivého důkazu, o předvedení osoby nebo za podmínek § 62 odst. 1 tr. ř. o doručení písemnosti; nesmí však požadovat po státním zástupci výkon dozoru nad takovým postupem policejního orgánu, protože kontrola jeho činnosti přísluší výlučně soudu. Státní zástupce nemůže takové žádosti

úpravou v trestním řádu není nijak zpochybněna ústavní úloha státního zástupce, který vystupuje ve veřejném zájmu a navrhuje důkazy jak ve prospěch, tak neprospěch obžalovaného. Jeho role je odlišná od soudu - jeho úkolem je prokazovat vinu obžalovaného tvrzenou jím v obžalobě. Nikoli však za cenu nespravedlivého rozhodnutí či neregulérního procesu. Pokud státní zástupce z vlastní iniciativy nebo z pověření předsedy senátu u soudního jednání přímo důkazy provádí, má zásadně provádět důkazy podporující obžalobu, což však nesporně nevylučuje jeho právo navrhnout důkazy i ve prospěch obžalovaného; takové důkazy však sám neprovádí.

V podrobnostech viz rovněž publikaci J. Fenyka: Veřejná žaloba. Díl první – historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby, Příručky Ministerstva spravedlnosti, svazek 62, Praha 2001, str. 141 – 185, kde je uvedena problematika rozebrána velmi podrobně.

předsedy senátu vyhovět ani v případě, kdy takový požadavek by mohl vyplynout z pokynu k doplnění dokazování daného odvolacím soudem (pokud odvolací soud nepostupoval podle § 260 tr. ř. a nevrátil věc k došetření státnímu zástupci, jeho pokyny se mohou týkat jen soudu prvního stupně, jemuž věc podle § 259 odst. 1 tr. ř. k novému projednání a rozhodnutí vrátil, a není jimi nijak vázán ani státní zástupce.

Je třeba ještě uvést, že pokud by shora naznačené zásady nebyly respektovány a pokud by státní zástupce vyhověl výzvě předsedy senátu buď neurčitě formulované anebo třeba i jasně vymezené, aby prováděl důkazy již provedené v přípravném řízení, důkazy, u nichž není splněna zcela zásadní a nepřekročitelná podmínka, že podporují obžalobu (svědčí ve prospěch obžaloby a nikoli obhajoby), nebo pokud by taková výzva nebyla učiněna v příslušném stadiu trestního řízení (srov. systematické zařazení § 203 tr. ř.), takto provedené důkazy by byly zatíženy závažnou procesní vadou, protože byly provedeny v rozporu s ustanovením § 203 odst. 1 větou druhou a § 180 odst. 3 tr. ř. (aniž by samozřejmě byl jakkoli předjímán případný výrok ať už odvolacího soudu nebo Nejvyššího soudu v řízení o mimořádném opravném prostředku); co je však závažnějšího, je to, že provedení důkazu tímto způsobem zpochybňuje i princip rovnosti stran (zbraní) a spravedlivého procesu.

Totéž se týká případů, pokud by byl obcházen smysl ustanovení § 185 odst. 1, § 186 a § 188 tr. ř. (a z tohoto naposledy uvedeného ustanovení zvláště srov. § 188 odst. 1 písm. e) tr. ř.).

Ustanovení § 215 odst. 2 tr. ř. dává stejné oprávnění jak státnímu zástupci, tak i obhajobě provést v hlavním líčení (a vzhledem k ustanovení § 238 a § 263 odst. 6 a 7 tr. ř. i ve veřejném zasedání o odvolání) důkaz. Podmínkou pro uplatnění tohoto postupu však je:

- žádost státního zástupce, obžalovaného nebo obhájce o provedení důkazu, zejména výslechu svědka nebo znalce (interní úprava obsažená v pokynu obecné povahy poř. č. 9/1994, ve znění novel, vede státní zástupce k tomu, aby tohoto svého oprávnění požádat o provedení důkazu využívali v co nejširší míře; dále srov. i slova „tím není dotčeno právo mj. i státního zástupce žádat o provedení důkazu podle § 215 odst. 2“ v § 203 odst. 1 větě druhé tr. ř.),
- rozhodnutí předsedy senátu (samosoudce) o tom, že žádosti se vyhovuje (jde o rozhodnutí, kterým se upravuje vedení řízení; pokud by předseda senátu nevyhověl, lze postupovat podle § 203 odst. 3 tr. ř.) – **předseda senátu vyhoví zejména, jde-li o důkaz prováděný k návrhu strany nebo jimi opatřený nebo předložený** (z toho se zcela zjevně podává, že rozsah oprávnění strany žádat o provedení důkazu je mnohem širší nežli rozsah oprávnění předsedy senátu uložit provedení důkazu státnímu zástupci; důvody této úpravy jsou vysvětleny shora) – předseda senátu **není povinen vyhovět** (což nevylučuje vyhovění, ale ve skutečně zdůvodněných případech) u důkazů uvedených v § 215 odst. 2 větě druhé tr. ř.

Ohledně případů, kdy je výslech stejného svědka nebo znalce navrhován oběma stranami, platí zvláštní postup, který je podrobně upraven v § 215 odst. 2 větě třetí tr. ř. (tato úprava jen rozvádí principy spravedlivého procesu a rovnosti stran; je totiž zřejmé, že strana, které bude umožněno provést důkaz, jehož obsah není zcela jednoznačný z hlediska, zda podporuje obžalobu nebo svědčí ve prospěch obžalovaného, bude do určité míry z hlediska konečného výsledku procesu v příznivějším postavení).

Státní zástupce může shora naznačenou žádost učinit právě ohledně důkazů již opatřených nebo provedených v přípravném řízení. Měl by se zdržet toho, aby se dožadoval provedení důkazu, který svědčí ve prospěch obhajoby,

protože tím by nebyla respektována úprava obsažená v § 2 odst. 5 tr. ř. a státní zástupce by na sebe přenášel oprávnění obhájce, resp. předsedy senátu, pokud by šlo o případ, kdy obviněný není zastoupen obhájcem (srov. § 215 odst. 2, a to i ve spojení s § 36 odst. 2 tr. ř.).

To, že státní zástupce může v širším rozsahu požadovat, že provede důkaz, oproti jeho povinnosti vyhovět výzvě předsedy senátu, aby provedl důkaz za podmínek § 180 odst. 3 tr. ř., plně koresponduje jeho postavení v přípravném řízení, kde je „dominus litis“ a naopak jeho roli v řízení před soudem, kde je stranou se všemi důsledky z toho vyplývajícími (srov. poznámku pod čarou č. 1).

Státní zástupci budou navrhopvat provedení důkazů podporujících obžalobu zejména ve věcech, v nichž vykonávali dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení trestním. Pokud byla obžaloba podána před několika lety a hlavního líčení se účastní (z toho důvodu, že předsedové senátu nařídí na stejný termín věci, v nichž vykonávali dozor stejní státní zástupci) jiný státní zástupce, než který byl ve věci činný, bude velmi obtížné zajistit, aby ve věci postupoval aktivně a iniciativně, a to i za podmínky, že by prostudoval trestní spis. V takových věcech je tedy třeba dbát o to, aby přítomnost státního zástupce vykonávajícího dozor byla pokud možno zajištěna (novela vyhlášky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů, v tomto směru zatím vydána nebyla a předsedy senátu nic nezavazuje k tomu, aby dbali výše uvedené zásady). Pouhé seznámení se s spisem, v němž byla obžaloba podána před delší dobou, nemůže nahradit poznatky, které státní zástupce získal výkonem dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení, byl-li tento dozor vykonáván dostatečně aktivně. Přichází proto v úvahu pouze u skutkově a právně méně komplikovaných věcí. Pokud bude zastupovat veřejnou žalobu ve věci skutkově, důkazně či právně složité státní zástupce, který dozor v přípravném řízení nevykonával, přesto učiní vše nezbytné pro to, aby mohl ve věci postupovat co nejaktivněji a jeho postup vedl k naplnění zásad vlastní účasti státního zástupce v řízení před soudem upravených v trestním řádu, zákoně o státním zastupitelství a pokynu obecné povahy poř. č. 9/1994. Je však vhodné, aby vedoucí státní zástupci usilovali v rámci případných jednání s předsedy soudů o to, aby v takové věci mohl zpravidla působit státní zástupce, který vykonával dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení trestním a vypracoval obžalobu.⁷

Procesní úprava zásadně platí od momentu nabytí své účinnosti. Je proto nepřípustné, aby soud vykládal skutečnost, že státní zástupce navrhl v obžalobě podané za účinnosti dříve platné úpravy provedení určitých důkazů tak, že se jedná o návrhy učiněné podle § 215 odst. 2 tr. ř. V takových případech by státní zástupce mohl učinit příslušné návrhy i dodatečně, pokud by soud (předseda senátu,

⁷ Srov. z tohoto hlediska i úpravu v § 12e odst. 4 zákona o státním zastupitelství, ve znění novely č. 14/2002 Sb., podle kterého v jednání před soudem není státní zástupce vázán pokynem vedoucího státního zástupce nebo jím pověřeného státního zástupce v případě, že v průběhu jednání dojde ke změně důkazní situace. Tato úprava předpokládá, že i v trestním řízení před soudem bude činný zejména ten státní zástupce, který vykonával dozor, zpracoval obžalobu a má tak vytvořeny nejpříznivější předpoklady pro řádný výkon své pravomoci podle § 2 odst. 8 věty druhé tr. ř. a § 4 odst. 1 písm. a) zákona o státním zastupitelství. Nelze namítat, že zatímco obhájce je fakticky nezastupitelný (a případy substituce jsou spíše výjimečné), u státního zástupce zajistí zastoupení veřejné žaloby v řízení před soudem vedoucí státní zástupce, přičemž zastupování může zabezpečit prakticky kterýkoli státní zástupce. Pokud by něco takového mělo být uplatňováno zcela všeobecně, šlo by o porušení zásad „rovnosti zbraní“ a „fair procesu“, v tomto případě v neprospěch strany obžaloby. Ve vztahu k obhajobě i obžalobě by měl být uplatňován zásadně stejný přístup.

samosoudce) nepostupoval tak, že se sám dotáže státního zástupce, zda a v jakém rozsahu navrhuje, že provede důkazy podporující obžalobu (takový postup by měl být pravidlem; státní zástupce postupuje při vymezení, které důkazy může sám provádět v řízení před soudem obdobně podle zásad uvedených shora).

Pokud by oprávnění předsedy senátu (samosoudce, koná-li za podmínek § 314a odst. 1 řízení) podle ustanovení § 203 odst. 1 věty druhé tr. ř. bylo vykládáno i tak, že státnímu zástupci je možno uložit, aby k hlavnímu líčení předvedl obžalovaného či svědka nebo zajistil účast osob při hlavním líčení, takový výklad rovněž není v souladu s ustanovením § 203 odst. 1 a § 180 odst. 3 tr. ř.

Je třeba uvést, že podle § 180 odst. 2 věty druhé a třetí tr. ř. v řízení před soudem vystupuje státní zástupce tak, aby byly objasněny všechny podstatné skutečnosti rozhodné z hlediska podané obžaloby. Za tímto účelem **opatruje** z vlastní iniciativy nebo na žádost předsedy senátu i **další důkazy, které nebyly dosud opatřeny či provedeny.**

Ustanovení § 203 odst. 1 věty druhé tr. ř. je nutno i zde vykládat v souvislosti s § 180 odst. 3 tr. ř.

I kdyby se jednalo o dosud neopatřený (nebo neprovedený) důkaz, např. v řízení před soudem by vznikla potřeba provést důkaz výsledkem svědka, který dosud v řízení slyšen nebyl, předseda senátu je oprávněn vyzvat státního zástupce, aby důkaz provedl; nemůže mu však z tohoto titulu ukládat, aby zajistil přítomnost takové osoby u hlavního líčení. K tomu je třeba poukázat zejména na ustanovení § 181 odst. 2 tr. ř., podle kterého po podání obžaloby soud, nevyčkáváje dalších návrhů, postupuje tak, aby řízení bez průtahů směřovalo k rozhodnutí věci, včetně výkonu rozhodnutí. Dále i na ustanovení § 198 tr. ř., jež se týká **nařízení hlavního líčení** (zejména lze v této souvislosti upozornit na odstavec 3 citovaného ustanovení - **při nařízení hlavního líčení učiní předseda senátu také všechna opatření, jichž je třeba k zajištění jeho řádného průběhu a k tomu, aby věc bylo možné projednat a rozhodnout bez odročení**).

V těchto ustanoveních se nikde neposkytuje předsedovi senátu možnost, aby část těchto svých povinností přenášel na jiný procesní subjekt, a to dokonce orgán činný v trestním řízení, který vystupuje v tomto stadiu již jako strana (§ 12 odst. 6 tr. ř.). Takový postup soudu by i v tomto případě mohl vést ke zpochybnění principů rovnosti zbraní a spravedlivého procesu.

To platí tím spíše, jestliže předseda senátu má možnost postupovat podle ustanovení § 183 odst. 2 tr. ř., a to že **kdykoliv v průběhu řízení před soudem může předseda senátu požádat policejní orgán o opatření jednotlivého důkazu, o předvedení osoby nebo za podmínek § 62 odst. 1 tr. ř. o doručení písemnosti. Policejní orgán je povinen mu urychleně vyhovět.**

Státní zástupce nedisponuje ostatně ani pravomocí, jež by mu dovolila předvádět osoby k hlavnímu líčení (nebo veřejnému zasedání); tuto pravomoc nelze dovozovat ani z ustanovení § 179 odst. 2 tr. ř., podle něhož **i po podání obžaloby může státní zástupce požádat policejní orgán uvedený v § 12 odst. 2 tr. ř. o opatření důkazu, který potřebuje k zastupování obžaloby v řízení před soudem.** Výraz „opatření důkazu“ nelze vykládat tak, že by se jednalo o předvedení osoby k hlavnímu líčení. Toto ustanovení míří na případy, kdy státní zástupce potřebuje ve věci opatřit **další důkazy podporující podanou obžalobu** (což plně koresponduje i jeho povinností podle § 180 odst. 2 a 3 tr. ř. a základní zásadě upravené v § 2 odst. 5 tr. ř.), nikoli na případy, kdy se jedná toliko o zajištění přítomnosti osoby u hlavního líčení.

Vzhledem k tomu, že jediným oficiálním dokumentem o průběhu trestního řízení je jen **trestní spis** a koncept (stejnopis) vyšetřovacího spisu, dozorový spis státního zástupce, atd. mají pouze pomocnou (podpůrnou) roli, provádění důkazu – jde-li o důkazy listinné - z neoficiálních zdrojů nelze považovat za řádné provedení důkazu podle trestního řádu. Takový „důkaz“ může být kdykoli v budoucnu zpochybněn. To se samozřejmě netýká případů, kdy se důkaz provádí za dodržení zásad ústnosti, bezprostřednosti a veřejnosti v hlavním líčení výslechem svědka, znalce, apod., a takový důkaz, resp. způsob jeho provedení, se protokoluje. Pokud se však ve vztahu k vyslychané osobě v rámci výslechu poukazuje (ať už při odstraňování rozporů nebo v rámci předestření podle § 212 tr. ř.) na údaje z trestního spisu, i v těchto případech by měl mít státní zástupce k dispozici trestní spis.

Provádí-li státní zástupce důkaz a jedná se o důkaz listinou, zpravidla požádá předsedu senátu (samosoudce) o zapůjčení trestního spisu (to platí především tehdy, existuje-li příslušná listina pouze v jednom, originálním vyhotovení nebo je-li právě forma listiny okolností závažnou pro trestní řízení). Provádí-li výslech svědka, znalce nebo jiné osoby, je třeba dbát o to, aby státní zástupce měl k dispozici podklady, které mu umožní řádně takový důkaz provádět (kromě případů týkajících se uvádění údajů vyslychané osobě, jak jsou zmíněny výše, i zde lze požádat o zapůjčení trestního spisu, a to zvláště tehdy, jde-li o trestní věc, v níž byla podána obžaloba před dnem 1. 1. 2002, kdy nabyla účinnosti novela trestního řádu č. 265/2001 Sb.).

II.

Provádí-li státní zástupce v řízení před soudem důkaz (a to za splnění příslušných zákonných podmínek), nelze mu v žádném případě ukládat, aby zabezpečoval protokolaci takového úkonu.

Je třeba v této souvislosti upozornit zejména na § 55b odst. 1 věty první tr. ř. V řízení před soudem diktuje předseda senátu (samosoudce - § 314b odst. 4) protokol způsobem, který znala i předchozí právní úprava, tj. zapisovateli (§ 27), byl-li přibrán. Nastal-li by případ uvedený ve druhé větě tohoto ustanovení, ani zde nepřichází v úvahu, aby protokolaci úkonu zajišťoval státní zástupce.

Pokud by bylo možno namítnout, že zde platí úprava uvedená v § 55 odst. 5 tr. ř. – **za správnost protokolu odpovídá ten, kdo úkon provedl**, použití tohoto ustanovení zde právě vzhledem k ustanovení § 55a odst. 1 věty první tr. ř. nepřichází v úvahu. Naposledy uvedené ustanovení představuje speciální úpravu pro řízení před soudem.

Pokud by státní zástupce zajišťoval protokolaci úkonu, který za splnění zákonných podmínek provedl, odporovalo by to i dalším ustanovením trestního řádu, především § 180 odst. 1, § 181 odst. 2, tomu, že státní zástupce je v řízení před soudem pouze stranou a dále i principům rovnosti zbraní a spravedlivého procesu (čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, čl. 6 odst. 1 Úmluvy o lidských právech a základních svobodách).

Státní zástupce jako strana může při protokolaci úkonu jím provedeného využít svých oprávnění podle § 55 odst. 1 písm. f) tr. ř. a také podle § 180 odst. 4 tr. ř.

Toto stanovisko bylo vydáno podle ustanovení § 12 odst. 2 zákona o státním zastupitelství.

Nejvyšší státní zástupkyně:
Mgr. Marie Benešová, v.r.